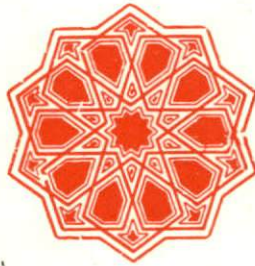

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Doç. Dr. Esat COŞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA - 1976

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri</i>	1
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>İslâmda Kadın Hakları</i> ..	37
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Rights of Woman in Islam</i> ..	45
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>Ibn Şihâb Ez-Zuhurî</i>	51
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Allah-İnsan İlişkisi</i>	85
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde bir Araştırma</i>	123
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü</i>	143
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması</i>	151
Doç. Dr. Mehmet S. HATİBOĞLU, <i>İslâm Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyâsı</i>	185
Doç. Dr. Halûk KARAMAĞARALI, <i>Kaysrideki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar</i>	199
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında</i>	247
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>The Order and Convent Art From XIIth to XVIth Centuries in Anatolia</i>	277
Dr. M.Rami AYAS, <i>Mehmed İzzet Bey'in Bir Yazısı</i>	285
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'âdet kavramı</i>	303
Dr. Beyza BİLGİN, <i>İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri</i> ..	317
Dr. Etem Ruhi FIĞLALI, <i>İbâdiye'nin Siyasi ve İtikâdî Görüşleri</i>	323

	Sayfa
Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	345
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı Mengli Giray ve Oğlu Muhammed Giray Arasında Geçen İki Konuşma</i>	357
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yabancı Bir Yazarın Atatürk Hakkındaki Düşünceleri</i>	363
Çeviren: M. Turhan ÖZDEMİR, Hartmut SCHÖKEL <i>Sumer Dinî</i>	367
Çeviren: Dr. Günay TÜMER, Lewis HODOUS <i>Konfüçyüs Dini</i>	391

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Er-Râzî Müfessiren</i>	411
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Modern Dünyada İslam Vahyi</i>	415
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitâbu'l-Cihâd</i>	421
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>L'Identité Culturelle de l'Islam</i>	425
Dr. Günay TÜMER, <i>Beyrunî'ye Armağan</i>	429

KİTAP TANITMA

Dr.Muhsin Abdulhamit, “*er-Râzi Müfessiren*”, Bağdat 1394/1974, s. 348.

Son zamanlarda Tefsir sahasında kıymetli eserler veren Dr.Muhsin Abdulhamit, Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesidir. Doktora tezi olarak takdim ettiği bu eserini 25.6.1972 tarihinde Kâhire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ilmi heyeti huzurunda savunmuş, eser bu ilmî heyet tarafından birinci derecede doktora lâyık görülmüştü. Burada tanıtıma çalışacağımız eserinin muhteviyatı şöyledir:

Mukaddime (s.5-9): Yazar, böyle bir eseri ele alış sebebini izah ederken, daha evvel Kâhire Üniversitesi Edebiyat Fakültesine “*master*” tezi olarak takdim ettiği “*el-Alûsî Müfessiren*” adlı eserinin savunulması esnasında çıkan bir münakaşadan dolayı, Fahrüddin er-Râzi'nin tefsiri ve tefsirdeki metodunu araştırmaya sevk edilmiş olduğunu anlatmaktadır. Daha sonra Fahrüddin er-Râzi'nin, asrının kültür mümessili olması, düşüncedeki yeri, ilimdeki inceliği, felsefe ve usûl meselelerindeki derinliği gibi asıllar üzerinde durularak, tefsirdeki metodunu ilmî bir şekilde araştırmak ve bu metodla diğer tefsir metodlarını mukayese etmek asıl hedefi olduğunu belirterek eserini üç bab'da incelemektedir.

I.Bâb (s.12-47): Bu babda yazarın çeşitli yönlerden hayatı incelenmektedir. Hiç şüphe yoktur ki, bir müfessirin eserindeki metodunu tayin edebilmek için yazarın hayatını, ilmî muhitini, hocalarını, talebelerini, çok iyi bilmemiz icab eder. Yazar da bu mühim yönü göz önünde bulundurarak, müfessirin hayatını iki fasılda incelemiştir. Birinci fasıl (s.13-33) da Fahrüddin er-Râzinin, doğumu, gelişmesi, ilim öğrenmek için yaptığı seyahatlar, ölümü ve vasiyyeti, kültürü ve bu kültürünün kaynakları, onun akli ve sosyal şahsiyeti, âlimler arasındaki yeri, kaynaklara ve kendi eserlerine dayanılarak incelenmektedir. İkinci fasıl (s.35-47) da, Müfessirin kültürü anlatılmakta ve onun üzerine

yapılan çalışmalar gösterildikten sonra, Fahrüddin er-Râzinin tefsir, kelâm, felsefe, mantık, cedel, hilafiyât, fıkıh, usûlü fıkıh, arab dili ve edebiyatı, ilimler tarihi, astronomi, sihir, remel, tencim ve mevzuu meçhul sahalarda yazmış olduğu eserlerin halen bugün elimizde yazma ve matbu olanları sıralandıktan sonra kaybolmuş olan eserleri de tadâd edilmektedir.

II. Bâb (s.49-227): Bu babda müfessirin büyük eseri "mefâtihu'l-Gayb" dört fasıl altında incelenmektedir. Birinci fasıl (s.51-86) da tefsiri için genel mahiyette olan, tefsirine başlama tarihi, tefsiri telifteki maksadı, genel olarak metodunun vasfı gibi hususlara temas edilmektedir. İkinci fasıl (s.87-122) da tefsirinin kaynakları olan lugavî tefsirlerden ez-Zeccâc ve el-Ferrâ'nunki, Me'sur tefsirlerden, ibn Abbas, et-Taberî ve es-Salebî ninki, Eşariyye kaynakları olarak, el-Keffal, el-Gazâlî, Mutezilî tefsirlerden Ebû Ali el-Cubbâî, Ebû Müslim el-İsfahânî, Abdulcebbâr b. Ahmet, Ebû Bekr el-Asam, er-Rummânî ve ez-Zamahşeri, Fıkhi tefsirlerden el-Cassas'ın eserleri incelenmekte ve Fahrüddin er-Râziye tesirleri gösterilmeye çalışılmaktadır. Üçüncü fasıl (s.123-168) da, müfessirin âyetleri tefsirdeki metodu ele alınmakta, lügât ve nahiv, Kur'ân ve Hadis, nüzûl sebebi, kıraât, israiliyât ve haberler, muhkem ve müteşâbih ve diğer hususlar incelenmektedir. Dördüncü fasıl (s.169-227) da, tefsirinin kıymeti ve münferid görüşler, kendisinden sonra gelenlere tesiri, anlatılırken bilhassa, Âlûsi, el-Menâr, el-Beydâvî, Ebû Hayyân, İbn Kesir, Garibu'l-Furkân gibi eserler örnek alınmakta. Onunla diğer tefsir kitapları arasındaki muvazene, tefsir hakkında âlimlerin görüşleri, lehinde ve aleyhinde olanlar, diğerlerinden ayrı olan görüşleri anlatılmaya çalışılmaktadır.

III. Bâb (s.230-339): Bu bâbda Fahrüddin er-Râzinin, tefsirin büyük konularını teşkil eden bazı meseleler hakkındaki görüşlerini beş fasıl altında incelemektedir. Birinci fasıl (s.231-255) da Kur'ânın i'cazı, ikinci fasıl (s.257-280) de kevnî ilimler, Üçüncü fasıl (s.281-300) de akâid, Dördüncü fasıl (s.310-319) da fıkıh ve usûlü, Beşinci fasıl (s.321-339) da fırkalar ve dinler, tasavvuf, mutezile, şîa ve hristiyanlık hakkındaki görüşleri incelenmektedir. Sonunda da müracaât eserleri, eserin muhteviyatı ve yazarın eserleri yer almaktadır.

Hakikaten hicretin dördüncü asrından itibaren Mutezilenin hızı kesilmiş, el-Eş'arî, Ebû Bekr el-Bakillânî, İmamü'l-haremeyn, el-Gazâlî gibi şahsiyetler tefsiri sünnî metodla ele almış ve fikirlerini fıkıh

ve kelâm etrafında toplamaya çalışmaktaydılar. Eserlerinde şeriatla hikmetin ittisali ve felsefenin dine hizmet edecek şekilde geliştiği görülür. İşte bu hizmeti en güzel yapanlardan biri müfessirimiz Fahrud-din er-Râzî'dir. Yunan felsefesini, Kelâmı ve Şâfiî mezhebi üzere usulü fıkıhı okumuş, daha sonra, tefsir, kelâm, felsefe, mantık, cedel, astronomi, fıkıh, usulü fıkıh, nahiv, edeb, tıb, hendese, remel ilimleri alanında eserler vermişti. er-Râzî, Kur'âni hikmeti, kelâmi yolların hepsinden daha sağlam gördüğünden, tabiatçılar ve felsefecilerle dâima münazara etmiş ve onlara meydan okumuştur. Fahrud-din er-Râzî, İnsanlar için hidayet rehberi olan Kur'ânın hikmetlerini ortaya çıkarmış, insanları Kur'ânın menbana doğru sevketmesini bilmiştir. Fâtiha sûresinde genel olarak metodunu göstermiş ve bu esaslar dâiresinde diğer sûreleri tefsir etmiştir. Tefsirinde bazı meseleler müstakil bir kitab addedilecek şekilde teferruatı ile incelenmiştir. Ayetler ve sûreler arasındaki tenâsüb ve insicâm gayet güzel şekilde anlatılmıştır. Bu tefsirin en mühim özelliklerinden biri de, müfessirin münazaralarından, seyahatlarından ve kendi hususiyetlerinden bahsedişidir.

Bütün bu yönleriyle eser, tefsir ve islâm ilâhiyatı ile meşgul olanlar için mutlaka müracaat edilmesi gereken kıymetli bir kaynak olmaktadır. Hakikaten eser, çeşitli müfessirlerin tefsirlerinde takip ettikleri metodları ortaya koymak ve tefsir ilminin tarihi gelişimini araştırmak bakımından çok faydalıdır. İyi bir tefsir tarihi yazılabilmesi için şimdiye kadar yazılmış binlerce tefsirin aynı usullerle incelenmesi gerekir. Bu da bir kişinin veya bir kaç kişinin yapacağı bir iş değildir. Ancak bu şekildeki çalışmalarımız, gelecekte tefsir tarihini geniş bir şekilde yazacak olanlara hazır malzeme olacaktır. Yapılan bu çalışmanın ışığında her müfessirin yaşadığı devir, ilmi muhit, bölgeleri ve hocaları aynı olmadığından, onları tetkik etmede bazı ayrılıklar meydana gelebilir. Hatta bazıları için kaynak bulmada güçlükler çekilebilir. Tefsir ilmindeki fikri tekâmülün kronolojisini tayin edebilmek için hiç olmazsa her asırda tefsirde temayüz etmiş olan eserler incelenmeli, bir betonarme bina misali tefsir tarihinin anabinasının çatısı kurulmalı, daha sonra da aradaki boşluklar doldurulmalıdır. Bu işlemler yapılırken, tefsirler çeşitli mezhep mensublarına menfaatler sağlaması yönünden değil, objektif olarak incelenmelidir. Zira, çeşitli kimselerin bir tefsir hakkındaki çeşitli görüşlerinin çeşitli menfaatlara dayanması yönünden, çok kerre bir değer taşımadığı görülmüştür.

İyi bir araştırma ve inceleme mahsulü olan “*er-Râzi Müfessiren*” adlı eseri tefsir ve ilâhiyatla meşgûl olanlara tavsiye ederken, eserin yazarına bu alanda yapacağı yeni çalışmalarda başarılar dilerim.

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU